

DIGTEREN B. S. INGEMANN OG GRØNLAND

Af mag. art. *Inge Kleivan*

Der foreligger som bekendt en meget omfattende litteratur om Grønland. Her tænkes ikke bare på de mange videnskabelige skrifter, men først og fremmest på den uendelige række af rejsebøger og andre dagbogsprægede optegnelser af folk, der har opholdt sig i Grønland i kortere eller længere tid. Det er derimod stærkt begrænset, hvad der findes af skønlitterære værker, som behandler grønlandske forhold.

Den første roman med enme hentet fra Grønland blev mærkeligt nok skrevet af en mand, som ikke kendte landet af selvsyn, B. S. Ingemann. Det drejer sig om fortællingen „Kunnuk og Naja eller Grønlænderne“ fra 1842.

Ingemanns interesse for Grønland er sandsynligvis tidligt blevet vakt. Hans fader var provst for den tidligere grønlandsmissionær H. C. Glahn, der ejede en dyb forståelse af den særegne grønlandske kultur. Glahn var gift med en sønneatter af Hans Egede, Grønlands første missionær, og deres yngste søn Tønne Bloch Glahn var en af Ingemanns bedste legekammerater. Ingemann har næppe kunnet undgå at høre tale om Grønland gennem denne familie¹.

Ingemanns digt om Hans Egede.

Mange år før Ingemann skrev sin lille grønlandske roman, havde han litterært beskæftiget sig med grønlandske forhold, omend kun ret overfladisk. I den af Steen Steensen Blicher udgivne samling digte „Bautastene“ fra 1823 er digtet om Hans Egede skrevet af Ingemann. Heri skildres Grønlands apostel på en baggrund af evig is og sne. Første vers lyder:

Et helligt Kors staar høit i Nord,
Hvor ingen Sangfugl bygger;
I Snee det staaer, paa frosne Jord,
Og langt fra Løvsal-Skygger,
I har Lyset døde Jord forladt,
Og iisner Himlen i sin Nat,
I Ivor haabløs Sjælen gyser;
Fra Bjergene af evig Iis
Henpeger mod Guds Paradiis
Det Kors ved Nat og lyser.²

Dette er det traditionelle billede af Grønland ført ud i sin yderlighed; der tales tilmed om „Ispolens Søn“. Det stemmer imidlertid ikke særlig godt med virkeligheden og kan nemt modbevises udfra Hans Egedes egne skrifter, som Ingemann på daværende tidspunkt ikke kan have studeret særlig grundigt.

I „Det Gamle Grønlands Nye Perlustration eller Naturel-Historie etc.“ omtaler Hans Egede netop sangfuglene: „Af smaa Spurrer ere der adskillige, iblant hvilke og ere Irsker, og en anden Sort, og ere større, af anseende ligesom Sne-Fugle, de siunger meget liflig, nesten ligesom Lerker.“³

I kapitlet om „Grønlands Frugtbarhed og Gevexter“ hedder det bl. a.: „Skove eller Træer haver jeg paa den Vester-Side, vel ingen treffet af synderlig Consideration, dog voxer der inde i Fiorden allevegne, smaa Kratt i Mængde af Birk, Ælle og Wier, hvormed Coloniene nok kunne være tient til Brændefang. Den beste Skov har jeg fundet imellem 60. og 61. Gr. hvor der er Birke-Træer 2 á 3 Favne høje og meget tykkere end en Arm eller Been, smaa Enebærtræer vokser her ogsaa i Mængde, hvor paa Bærrene, ere saa store som graa Erter.“⁴

Det er ganske rigtigt, at der på Grønland findes evig is og sne, sådan som Ingemann skildrer det i sit digt, men Hans Egede færdedes nu engang ikke inde på indlandsisen, men ved kysten og i fjordene, hvor der om sommeren kunne være „saa varmt som nogen Sted“⁵.

Man må også tage i betragtning, at Hans Egede selv var født og opvokset nord for polarkredsen på Hinnöy i Nord-Norge, og at han, da han fattede sin plan om at drage til Grønland, var præst på Austvågöy, nabøen vestlig for Hinnöy. Det klima og de naturforhold, Hans Egede mødte i Grønland, var nok hårdere end dem, han kendte hjemmefra, men ikke så forskellige, som mange forestiller sig.

Kilderne til romanen „Kunnuk og Naja eller Grønlænderne“.

Fortællingen om „Kunnuk og Naja eller Grønlænderne“ er, som Ingemann selv skriver i sit forord, „en Reproduction af det Totalbillede, samtlige Beretninger om Livet og Naturen i Grønland har fremkaldt hos mig, efterat jeg i længere Tid havde levet mig aandeligt ind deri.“

Ingemann var så begejstret og grebet af sit stof, at han, mens han skrev på bogen, i 14 dage næsten uafbrudt stod ved sin skrivepult. Det var mere end hans helbred kunne holde til, og siden kunne han ikke tåle at arbejde stående.⁶

I forordet nævner Ingemann de forfattere, hvis værker han har læst, og den lange række navne viser, at han er gået meget grundigt til værks, for den dækker det aller-meste af den daværende grønlandslitteratur.

De eneste, mere betydelige grønlandsforskere, Ingemann synes at være gået udenom, er Lars Dalager og Otto Fabricius. Otto Fabricius er først og fremmest kendt som zoolog, men har også skrevet fremragende sproglige og etnografiske værker. Disse sidste beskæftiger sig imidlertid næsten udelukkende med grønlændernes fangstredskaber og fangstmetoder, og alle disse tekniske enkeltheder har næppe interesseret Ingemann synderligt. Lars Dalager har i sine „Grønlandske Relationer“, der udkom ca. 1758, derimod givet et meget levende billede af grønlændernes sociale liv, som sikkert kunne have givet Ingemann mange gode impulser, hvis han havde kendt bogen.

*Digteren B. S. Ingemann
malet af Chr. Alb. Jensen.*

Han nævner som sine kilder begge Egedernes skrifter. Dette må betyde Hans Egedes „Det Gamle Grønlands Nye Perlustration etc.“ fra 1741, muligvis også „Omstændelig og udførlig Relation, Angaaende Den Grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse etc.“ fra 1738, og Paul Egedes „Efterretninger fra Grønland, uddragne af en Journal 1721–88“ fra 1788. Det ser derimod ikke ud til, at Ingemann har kendt Hans Egedes anden søn Niels Egedes bog „Tredie Continuation Af Relationerne Betreffende Den Grønlandske Missions Tilstand Og Beskaffenhed“ fra 1744.

Videre har han benyttet J. Lunds Hans Egede-biografi „Biskop Egedes Levnet“ fra 1778, herrnhutermisionæren D. Cranz's store værk „Historie von Grönland“ I-II, trykt i Barby 1765, og H. C. Glahns kritik af samme, der udkom anonymt under titlen „Anmærkninger over de tre første bøger af Hr. David Crantzes Historie om Grønland“ i 1771; denne sidste bog indeholder også mange positive oplysninger.

W. Graahs navn nævnes også; han har givet den første mere indgående skildring af østgrønlænderne i „Undersøgelses-Reise til Østkysten af Grønland 1828–31“ fra 1832. Endvidere har Ingemann fået nogle privat meddelte optegnelser af C. C. Østergaard, som var missionær i Upernavik 1833–41⁷.

Ingemann har fulgt godt med i grønlandslitteraturen og har også læst den lille bog „Syv Aar i Nordgrønland“, som i 1840 udkom i Viborg skrevet af den tidligere præst i Grønland J. C. W. Funch. Herfra har Ingemann hentet mange detaljer.

Romanen om Kunnuk og Naja bygger dog først og fremmest på Hans Egede Saabyes „Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland 1770–80“, trykt i Odense i 1816.

Egede Saabye var i årene 1779–92 sognepræst i Vaalse på Falster og nabopræst til Ingemanns far, der var provst for denne. H. Ostermann, der har genudgivet Egede Saabyes dagbog, har dog næppe ret i, at adskilligt i Ingemanns roman „vidner om, at Ingemann har kendt Saabye personlig og ofte hørt ham fortælle om Grønland⁸.“ Ingemann var ikke fyldt tre år, da Saabye forlod Falster, og han kan således ikke have haft nogen erindring om ham derfra. Ifølge en bemærkning i forordet til „Kunnuk og Naja“ har Ingemann derimod indhentet oplysninger om Egede Saabye og dennes kone „fra endnu levende Personer, der have kjendt dem.“

Egede Saabyes dagbog fik ved sin fremkomst en meget fin modtagelse og blev i de følgende to år trykt på svensk, tysk, hollandsk og engelsk. Senere er enkelte kapitler også oversat til grønlandsk. Bogen er ikke direkte uddrag af den originale dagbog, for hvert kapitel – der er ialt 23 – er bearbejdet således, at det danner en afsluttet helhed. W. Thalbitzer karakteriserer bogen med disse ord: „Nogle av disse brudstykker er sande små kunstværker. De gir episoder av de indfødtes liv grebet lige ud av virkeligheden, med øjeblikkets fart og opstemning i sig, og altid således, at de belyser de indfødtes tankegang og følelser: om Polygamisten, De grønlandske Frierier, Bryllupet, Catechumen-Daaben, Det frelste Barn osv. Det er små perler, der måske tør betegnes som de først skrevne noveller i den danske litteratur“⁹.

Herfra har Ingemann ikke bare lånt mange mindre træk, men også ideen til selve handlingsforløbet i sin bog. Den handler om den konflikt, der opstår for en ung mand, Kunnuk: dels ved at han forelsker sig i en ung pige, Naja, som er broderdatter af den mand, der har dræbt hans fader, dels ved at han efter at have lært kristendommen at kende gerne vil døbes, men ikke kan blive det, sålænge han ikke vil opgive at hævne sig på sin faders drabsmand, således som han efter eskimoisk opfattelse er forpligtet til. Dette sidste forhold er udførligt behandlet i kap. XVIII i Egede Saabyes dagbog: „Faderhevneren eller Religionens Seir“¹⁰, og Ingemann gengiver direkte brudstykker af de samtaler, som Egede Saabye førte med Kunnuk.

Historien om Naja er derimod Ingemanns egen. Ifølge Egede Saabye var den virkelige Kunnuk allerede gift, da han traf ham¹¹.

Egede Saabye nævner ikke navnet på Kunnuks dødsfjende. Ingemann kalder ham Kemek d. v. s. hunden, og H. Ostermann har påvist, at der i slutningen af 1780'erne virkelig levede en mand ved navn Kemek i Jakobshavn eller på den nærliggende boplads Sermermiut, og han anser det for sandsynligt, at det er den samme mand, der er tale om¹². Om denne navnelighed blot skyldes en tilfældighed, eller om Ingemann

på en eller anden måde har fået navnet oplyst, står hen i det uvisse. En række andre personer i bogen har også deres rod i virkeligheden, som det fremgår af det følgende.

I anden bog af „Kunnuk og Naja“ indtager Egede Saabyes kone Vibeke en vigtig plads. Skildringen af den unge præstekones sydlandske udseende må skyldes oplysninger, som Ingemann har fået af folk, der havde kendt hende. Derimod omtaler Egede Saabye selv i sin dagbog den dramatiske begivenhed¹³, som er beskrevet af Ingemann¹⁴, hvor hun redder kateketens søn fra at blive kvalt af nogle fulde danske matroser. Ingemann angiver, at grunden til matrosernes raseri var den, at kateketens søn sammen med andre drenge i deres leg havde efterabet fulde mænd. Denne idé er sandsynligvis lånt fra Paul Egedes bog, hvor der findes en meget livagtig skildring af en grønlander, der spiller fuld dansk matros.¹⁵

Egede Saabyes ord om brændevinens skadelige indvirkning på grønlanderne, „en eller to dygtige Ruse ere nok til at nedbryde en Grønlanders Sundhed for bestandig“¹⁶, gengives af Ingemann med ordene: „et Par saadanne Exaltationer vare tilstrækkelige til at undergrave en Grønlanders Sundhed og Liv“¹⁷.

Også omtalen af det moderløse grønlandske spædbarn, som præstefamilien har taget til sig, er hentet fra dagbogen. Ingemann kommer ved skildringen af det nøgne, lille barn, som fru Vibeke kærtegner, ind på den såkaldte mongolplet, der sidder som et blåligt mærke på lænden bl. a. hos mange eskimoiske spædbørn, men forsvinder med alderen. Egede Saabye er forøvrigt den første, der har gjort opmærksom på den¹⁸. Ingemann har været meget optaget af dette fænomen og omtaler det ikke mindre end tre gange på få sider, tildels med Egede Saabyes ordvalg og sammenligninger¹⁹.

Hos Egede Saabye findes der en dramatisk beskrivelse af et bryllup, hvor brudens fader søgte at myrde præsten i raseri over, at denne ville vie datteren mod hans ønske²⁰. Ingemann har ikke udnyttet dette stof, men refererer ganske kort til begivenheden²¹.

Blandt personerne i Ingemanns roman er en gammel matros, om hvem det fortælles, at han tidligere havde været kateket i Christianshåb. Egede Saabye nævner ham kun i forbifarten og oplyser, at han havde mistet et øje og brækket et lår ved fuldskab og slagsmål²². Ingemann siger intet om, at han er enøjet, men han har understøttet ham med et træben og en krykke. Han optræder som „en Slags tjenstgørende Huusven“ hos Niels Egede. Ved at overheøre en samtale bliver han klar over, at en gammel kristen grønlanderinde, Arnarsak, skal ryddes af vejen som troldkvinde²³.

Denne skikkelse er også inspireret af virkeligheden. Hun var Paul Egedes trofaste hjælper, og i dennes bog „Efterretninger fra Grønland“ findes der en del oplysninger om hende, som Ingemann har benyttet²⁴.

Niels Egede bliver af grønlænderne i Ingemanns roman kaldt for sværdfisken. Funch nævner under omtalen af de af grønlænderne hyppigt benyttede øgenavne, at inspektøren altid bliver kaldt sværdfisken, fordi han er den eneste i Grønland, som må bære sabel²⁵. I virkeligheden kaldte grønlænderne Niels Egede med en tillempet udtale af hans fornavn for Nese²⁶. Iøvrigt har han aldrig boet i Claushavn, hvor Ingemann placerer ham. Han var på det tidspunkt, handlingen foregår, Købmand i Holsteinsborg²⁷.

Paul Egede skriver, at da han første gang kom til Christianshåb, blev han meget hjerteligt modtaget af grønlænderne, og de lovede „at mit Gulv ikke skulde blive frie for deres Fødder²⁸.“ Dette morsomme billede har Ingemann benyttet. Han lader grønlænderne synge i en velkomstsang til den fremmede:

Forlyster dig Sang
Og venlige Aasyn,
Skal dit Øre ret ei
Blive fri for vor Sang,
Ei dit Teltgulv fra vore Fødder²⁹.

I indledningen nævner Ingemann Rafns og Finn Magnussens vigtige undersøgelser af Grønlands historiske mindesmærker, men tilføjer, at de angår en ældre periode end den, der skildres i „Kunnuk og Naja“. Han synes dog at have benyttet et lille træk herfra. I Flóamanna Saga berettes det, at Thorgil Orrabeinsfostre led skibbrud på Grønlands østkyst, og at hans hustru her blev dræbt af troløse trælle. For at holde liv i sin spæde søn skar han sig i brystvorten og lod drengen suge deraf. Først kom der blod frem, men siden mælk, som drengen blev ernæret af³⁰. Tilsvarende fortæller Ingemann, at da Naja som spæd mistede både fader og moder ved et stensked, fandt en renjæger hende, og da hun var ved at omkomme af tørst, „tog Jægeren sin Kniv og skar et Skaar i sit Bryst og lod Barnet suge Liv af hans Brystblod³¹.“

Der er ingen grund til yderligere i detaljer at komme ind på, hvorfra Ingemann har hentet alle de mange enkeltheder, som tilsammen giver et ret troværdigt billede af den grønlandske baggrund. Det gælder både skildringen af naturforholdene og de mange etnografiske træk, som Ingemann har forsøgt at gengive så korrekt som muligt. Alligevel har han ikke kunnet undgå at give en del fejlagtige fremstillinger, som røber, at han ikke kendte forholdene af selvsyn.

Misforståelser i naturbeskrivelsen og den etnografiske fremstilling.

Egede Saabye har i sin dagbog en nøje beskrivelse af den lille have, som han skabte udenfor sit hus efter at have hentet jord til den andetsteds fra³². Dette har

inspireret Ingemann til i sin skildring af Claushavn at skrive: „Hist og her saae man endogsaa smaa omhyggelig dyrkede Haver med lave Vexter³³.“ Dette har ikke svaret til virkeligheden. Egede Saabye var en foregangsmand på havedyrkningens område i Nordgrønland og var uden tvivl den eneste haveejer i Claushavn.

Handlingen i „Kunnuk og Naja“ foregår i Diskobugten, hvor de store isfjeldsproducerende gletschere hører hjemme, og Ingemann har derfor rig lejlighed til at beskrive isfjeldenes skønhed og deres fantastiske former. Der er ikke noget at sige til, at han selv betegner dem som slotte³⁴, denne almindelige sammenligning benytter bl. a. også Egede Saabye³⁵, men når Ingemann også lader denne association være så nærliggende for grønlanderne, at de benytter den i to forskellige sange, må det betegnes som en tanketorsk. Disse hedske grønlandere kunne jo umuligt have en anelse om, at der fandtes sådanne bygningsværker med tårne og spir. I en sang der beskriver kajakfangst om sommeren, hedder det således: „Isfjeldslottet danser“³⁶, og Naja synger et andet sted: „Jeg sad i Faders Slæde, / Naar han foer over Fjorden / Blandt Slotte af Iis / Med de pilende Hunde³⁷.“

Ingemanns skildring af slædekørsel er iøvrigt heller ikke særlig realistisk. Naja tog pisen „og svingede den med den sædvanlige ordnende Tiltale over Hundespændet, der havde viklet sig ind imellem hverandre som i en Knude. Næppe hørte Hundene det ordnende Raab og Piskesnærtens Susen, før de udviklede sig fra hverandre; de velafrettede „Baser“ hjalp til ved deres Herredømme over de ustyrligste Kammerater, og snart fore Hundene i god Orden afsted. Naja greb fast i Slædens Opstander og fulgte med; i det næste Øieblik sad hun i Slæden og foer nu bort i den stjernelyse Nat over Sneefjeldet i det samme Spor, hvori Slæden var kommen³⁸.“

Denne beskrivelse bygger sikkert på Funchs omtale af slædekørsel³⁹, men Ingemann har dog forenklet sagen en del. Især har dette med, at hundene blot ved et råb og et knald med pisen selv bringer deres skagler i orden, meget lidt med virkelighe-

Kunnuk og Naja

Grønlanderne,

en Fortælling

B. S. Ingemann.

Kjøbenhavn.

Kybt paa Forfatterens Forlag i Dancks-Rund og Begjællten.

De Commenden des Universitets-Bibliothek L. A. Nroget.

1812.

Gengivelse af titelbadet til den første roman, hvis handling udspilles i Grønland: »Kunnuk og Naja eller Grønlanderne« af B. S. Ingemann.

den at gøre. Hundekusken må selv udføre det højst besværlige arbejde at ordne de indfiltrede skagler med de bare hænder i vinterkulden. Ingemann kan dog undskyldes med, at Funch ikke kommer nærmere ind på dette, hvilket måske skyldes, at han altid kørte som passager med en erfaren grønlander, som tog sig af de mere ubehagelige ting.

Ingemann har i sin bog skabt et nyt ord, som indholdsmæssigt ikke har nogen grund i virkeligheden. Najas plejefader er død, og hans kone siger: „nu vugger hans Sjæl sig stille og fornøiet igjen, som Barnet paa Gyngebriksen⁴⁰.“ Ingemann har godt vidst, at grønlanderne brugte briks istedet for seng, men han har alligevel ikke kunnet løsrive sig fra tanken om, at spædbørn måtte have et bevægeligt sengeleje. Det var imidlertid ikke tilfældet, idet de sov på briksen sammen med den øvrige familie.

Et sted omtaler han narhvalens „fortræffelige Maktak“ og tilføjer forklarende i en parentes: „et Slags Fiskesylte“⁴¹. Ostermann mener, at det er „komplet misforstået“ fra Ingemanns side⁴², men heri gør han ham dog sikkert uret. Mátak, som det staves med den nuværende retskrivning, er den grønlandske betegnelse for hvalhud. Funch skriver, at mátak spises „af Grønlanderne som oftest raa, og saaledes smager den og bedst, næsten som Nøddekjærner, men af de Danske saavel paa første Maade, som og kogt og dyppet i Eddike og Peber, eller stegt i Smør⁴³.“ Det er åbenbart den anden tilberedningsform, som Ingemann refererer til, altså fiskesylte, ligesom vi benytter grisesvær til at lave sylte af. Fisk betyder i denne sammenhæng naturligvis hvalfisk, en betegnelse, der stammer fra en tid, da man regnede hvaler for en slags fisk. Det er så en anden sag, at grønlanderne foretrak at spise mátak'en rå, og når de endelig kogte den, var de ikke istand til at fremstille det, vi forstår ved sylte, fordi de manglede enhver form for krydderier.

På nydelsesmidlernes område har der sneget sig endnu en lille anakronisme ind. Det fortælles, hvorledes grønlanderne løb ud og ind hos Kunnuks moder og drak kaffe, „denne Grønlandernes Yndlingsdrik“⁴⁴. Funch har i sin bog et morsomt kapitel om grønlandernes lidenskabelige hang til kaffe, som utvivlsomt ligger bag Ingemanns bemærkning⁴⁵. Hertil er bare at sige, at handlingen omkring Kunnuk og Naja udspilles ca. 60 år før Funchs beskrivelse, og kaffe kan ikke have været nogen udbredt drik blandt de grønlandere, der på daværende tidspunkt levede fjernt fra handelsstederne.

Det er imidlertid først og fremmest i skildringen af de sociale forhold, at Ingemann ufrivilligt kommer til at give et noget fortegnet billede af de faktiske forhold.

F. eks. lader han et sted Kunnuks moder sige til sin søn med henblik på dennes fremtidige giftermål med Naja: „Din Moder reiste sig gjerne for Naja og beredte Reenskindet for hende paa Huusmodersædet⁴⁶.“ Dette ville ikke være i overensstem-

melse med grønlandsk sædvane, for som Funch siger: "... ligesom og Sønnens Moder altid beholder Regimentet i Huset, selv efter at denne er blevet gift⁴⁷."

Det billede der tegnes af den gamle angákoq (den grønlandske betegnelse for en andemaner) Elik, falder helt udenfor det grønlandske milieu. Han fremstilles som en hellig mand: „Eliks Levnet var strengt og ulasteligt; han levede som en Eremit i en afsides Bjerghule og lod sig sjældent see⁴⁸." Denne gamle vismand hører ikke hjemme på Grønland. De grønlandske angákut boede altid sammen med andre mennesker og levede helt som disse. Der fandtes ganske vist også eneboere på Grønland, de såkaldte qivítut. De havde som regel forladt samfundet, fordi de følte sig krænket over et eller andet, men de var ikke genstand for nogen agtelse, man frygtede dem og undgik dem.

Egede Saabye skriver i sit kapitel om „Faderhevneren“, at Kunnuks faders morder „var omringet af en talrig Slegt, forsynet med 3 Koner, og i mange Henseender sine Landsmænd saa overlegen, at de Danske kaldte ham Kongen“.⁴⁹ På grundlag af disse få linier har Ingemann tegnet en dominerende høvdingeskikkelse. Han er ganske vist klar over, at typen falder udenfor det eskimoiske samfundssystem, men han har overdrevet det i den grad, at det kommer til at virke helt parodisk. Kunnuk har „opsøgt ham ved et Hvalfangst-Gilde på Isen midt blandt hans stærke Frænder ved Diskobugten. Dybt under et stort mørkt Fjeld mellem Fakler og Blus havde han seet den vilde Kemek staae halvt beruset blandt hans tre Koner, ved Flensningen af en uhyre Hval, hvorved han med en blussende Fakkell i Haanden, mod al Sædvane blandt dette frie Folk, befalede som en mægtig Høvding over Mænd og Qvinder. Kunnuk var sprunget af sin Slæde midt iblandt den myldrende Menneskeskare; han havde revet Kemek Faklen af Haanden og oplyst hans vilde Ansigt med Blusset. Derpaa havde han udsukket Faklen med sin Fod og tilraabt ham sit Navn med Tilnavnet „Faderhævneren“. Havde han ikke i samme Øieblik sat sine Hunde i Fart og havt Haanden paa Opstanderen af sin Slæde, var han neppe kommet levende fra den dristige Undsigelse“.⁵⁰

Denne undsigelse virker også helt ueskimoisk. Blandt eskimoerne foregik mord, også når det som i dette tilfælde gjaldt blodhævn, næsten altid fra baghold, når offeret mindst ventede det. Ofte kunne den, på hvem pligten til at øve blodhævn hvilede, og den som skulle undgælde, leve fredeligt side om side i årevis, indtil den førstnævnte en dag fandt, at lejligheden var kommet til at slå til.

Men Kunnuk opgiver sine hævnplaner, og Ingemann lader ham række sin dødsfjende hånden til forsoning.⁵¹ Håndtryk hørte ikke hjemme i det oprindelige grønlandske adfærdsmønster. Egede Saabye fortæller dog, at Kunnuk rakte ham hånden og takkede ham, da han var blevet døbt.⁵² Det er jo ikke helt utænkeligt, at Kunnuk også har benyttet denne fremmede skik i et øjeblik, hvor han bevidst brød med eski-

moisk sædvane og tilbød den, han burde have dræbt, fred. Forsoningen foregår iøvrigt under langt mere dramatiske former hos Ingemann end i virkeligheden ifølge Egede Saabye.⁵³

Et sted fortælles det, hvorledes grønlænderne drager til et højt fjeld for at højtideligholde den korte stund, hvor solen første gang viser sig på himlen efter mørketiden.⁵⁴ Idéen til denne skildring har Ingemann uden tvivl fået ved læsningen af Funch, men denne skriver udtrykkeligt, at det er de danske i Jakobshavn, der kører med slæde ud og hilser solen velkommen igen⁵⁵. Grønlænderne har i lange tider deltaget i den årlige valfart til Holmens bakke, men oprindelig synes de ikke at have afholdt nogle ceremonier. Craz nævner ganske vist, at der foregik visse festligheder omkring midvinter for at fejre, at dagene blev længere⁵⁶, men dette bliver stærkt benægtet af Glahn⁵⁷, der må betragtes som den største autoritet af de to.

De „grønlandske“ sange i „Kunnuk og Naja eller Grønlænderne“.

De mange indlagte sange virker ikke altid helt eskimoiske, selv om Ingemann har forsøgt at holde dem indenfor rammen af det grønlandske milieu. Som eksempel kan nævnes et par vers fra sangen om solens flugt, som Ingemann tildels har bygget over den gamle eskimoiske myte om solen og månen, der oprindelig var søster og broder:

Ham gav hun Pelsen af Maaneglands;
Na-ah! Na-ah! Nah-ah!
Med den han svang sig i Stjernerands.
Nah-ah! Nah-ah! Nah!

De lyse Lokkers Næt han udslaaer;
Na-ah! Na-ah! Nah-ah!
Han fanger Sjæle med hvert et Haar.
Nah-ah! Nah-ah! Nah!⁵⁸

Ingemann har dog også taget et vist forbehold, i hvert fald hvad den ydre form angår; således skriver han, før den nævnte sang begynder: „De unge Grønlænderinders Sang vilde omtrent lyde saaledes i vore Sangformer.“⁵⁹

Han har heller ikke haft mange retningslinier at gå efter, for der fandtes dengang kun gengivet ganske få prøver på grønlandsk digtekunst. Det synes blot at have været Glahn, som virkelig havde interesseret sig for grønlændernes poetiske frembringelser. I anmærkningerne til Craz's bog henviser han til en afhandling, han har skrevet om grønlandske sange, men den forelå ikke trykt⁶⁰. Dette skete først i 1921, da de af Glahns dagbøger, der var bevaret, blev trykt, idet afhandlingen indgår heri⁶¹.

*Angákoq'en renser havkvinden. Blyantstegning af Aron fra Kangeq.
Originalen findes paa Universitetets Etnografiske Museum, Oslo.*

De fleste af de forfattere, Ingemann støtter sig til, har fremhævet, at teksten i de grønlandske sange hyppigt afbrydes af iørefaldende omkvæd uden indholds betydning⁶², og dette har han også rettet sig efter.

Bogens største digt, der er på 49 vers, „Tornarsuks Oldemor“, er en gengivelse af traditionen om havkvinden „i en fri dansk Behandling“⁶³. Ingemann lader den gamle angákoq Elik fremsige digtet, mens Niels Egede er til stede, „hvori han gjenkendte Hovedtrækkene af sin Broder Paul Egedes Optegnelser, men som hverken Broderen eller han selv havde tænkt sig nogen dybere Betydning i“⁶⁴. Det er Paul Egedes beretning om angakokkens rejse til havkvinden og myten om oprindelsen til det onde, man lider i verden, og døden, der hentydes til⁶⁵. Disse har Ingemann ladet trykke i deres helhed i romanens efterskrift, hvor han nærmere gør rede for sine synspunkter⁶⁶.

Ingemanns beskrivelse af de mange mærkværdige og farefulde ting, som angákoq'en må passere på vejen, følger nøje Paul Egedes skildring, kun i et enkelt tilfælde har Ingemann udbygget billedet. Paul Egede nævner, at angákoq'en kommer til „en stor Kiedel, hvori der koges levende Sælhunde“⁶⁷. Det er i Ingemanns version blevet til:

Jordkjærnens dybe
Kogende Kjedel,
Som med sin Varme

Jorden forynger,
Giver hvert Græsstraa
Livsglød paany.
Dybt i dens Afgrunds
Kogende Bobler
Levende Sæler
Lystelig springe,
Glædes i Malmets
Glødende Strømme⁶⁸.

Ideen om at der i jordens indre skulle være glødende malm, ville ikke være særlig nærliggende for den tids grønlændere, der ikke havde kendskab til vulkaner og iøvrigt heller ikke til smeltning af metaller.

Under omtalen af havkvindens bolig er Ingemann kommet til at benytte et par ord, der ikke havde dækning i det gamle grønlandske sprog. Han taler således om „Sælhundehæren“⁶⁹, der omgiver hendes hus; en hær var et ukendt begreb i Grønland. Endvidere omtales havdyrene, der „tjene, som Huusfolk, lyde, som Slaver“⁷⁰; i det grønlandske samfund fandtes der ganske vist personer, oftest kvinder og børn uden familieforsørger, der blev optaget i en storfangers familie, og som der indtog en lidt underordnet stilling, men det var på ingen måde et klassesdelt samfund, hvor der fandtes slaver.

Ingemann har uden hjemmel i Paul Egedes eller andres skrifter skabt et rædselsvækkende billede af havkvinden:

Fra et forraadnet
Ældeforstenet
Ansigt af Sø-Svamp
Stirre to Øine,
Fyldte med Dybets
Indvolde-Kryb⁷¹.

Paul Egede skriver i sin skildring af havkvinden bl. a. følgende: „Om hendes Ansigt henger Aglerrulit⁷², som Slangerne om Medusæ Hoved. Disse Udyr meene nogle komme af hemmelig Abortu. De rive disse af hende, efterdi de ere Aarsag til at Havets Creature forlade Landet og gaae til hende⁷³.“

Hos Ingemann er det blevet til:

Thi hvert et Haar, som
Kravler om Kinden,
Selv er et Udyrs
Rædselsgestalt.

N° 6. salerêrmare penagayvat anialipae.

Efter at angákoq'en har rensset havkvinden, slipper hun fangstdyrene ud. Blyantstegning af Aron fra Kangeq. Originalen findes på Universitetets Etnografiske Museum, Oslo.

Lønlige Fødslers
Halvskabte Væsner
Myldre med tusind
Misfosterlemmer
Frem i hvert Haar paa
Uhyrets Hoved —⁷⁴

Det er ikke helt let at afgøre, hvad disse aglerrutit egentlig er for noget, men det er i hvert fald ikke, sådan som Ingemann opfatter det, havkvindens hår. Det synes at være en slags smuds, som klæber til hendes hår og irriterer hende, så hun holder havdyrene tilbage for at straffe menneskene. De er nemlig de skyldige, fordi de ved ikke at overholde tabubestemmelserne, særlig om at kvinderne ikke måtte hemmeligholde deres aborter, har bevirket, at havdyrene har bragt dette smudsstof ned til hende. Når angákoq'en under hendes modstand har befriet hende for denne plage, bliver hun atter i godt humør og lader dyrene vende tilbage til de gamle fangstpladser.

Ingemanns filosofiske betragtninger angående de grønlandske sagn og myter.

Ingemann siger i sin efterskrift, at man i almindelighed har anset grønlændernes sagn og myter for „betydningsløse Fabler“, men han mener at kunne påvise, „at dette Polarfolk i sin tidligste Phantasie-Speculation over Tilværelsens Grund er i sine ældgamle Myther kommet ligesaavidt som de dannede Græker og paa sin Viis til samme Resultat, som Naturfilosofien blev sig bevidst i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede⁷⁵.“

Og han fortsætter: „Deres „store forfærdelige Aand“ Tornarsuk er dem således, som Natur- og Verdens-Aand, baade Livets og Dødens lunefulde Hersker, baade Frembringeren, Opholderen og Ødelæggeren . . .⁷⁶“

At Tornarsuk skulle have rollen som „Frembringeren“ benægtes af de gamle missionærer, men ellers mener også de, at Tornarsuk må betragtes som grønlændernes højeste guddom, selv om de ikke udtrykker sig helt så kategorisk som Ingemann. Allerede Cranz havde forøvrigt benyttet sammenligningen med de gamle grækere⁷⁷. Senere tiders forskere har imidlertid rokket stærkt ved denne opfattelse, særlig Fridtjof Nansen og William Thalbitzer. Ved at sammenligne de gamle optegnelser fra Vestgrønland med forestillingen om Tornarsuk hos østgrønlænderne mener de at kunne fastslå, at denne ikke hører til blandt de højeste magter. Han er heller ikke en almindelig hjælpeånd, men snarere, som Thalbitzer udtrykker det, et „alvidende åndedyr, der rådspørges af de hedenske præster, når disse eventuelt på deres bopladsfællers vegne ønsker at kende årsagen til indtrufne sygdomme, trængsler, hungersnød og lignende ulykker⁷⁸.“

Ingemann skriver videre: „Deres „store Aand“ (Tornarsuk) har selv, i sin Aabenbaring med Verden i Endeligheden, en Aarsags Aarsag eller Urgrund i et mørkt unævneligt Urvæsen i Jordnaturens inderste Rod, Tornarsuks Oldemoder, hvorfra tillige, som Materiens og Endelighedens Princip, Døden med det Onde i Verden har sin Oprindelse⁷⁹.“

Ingemann kalder havkvinden for Tornarsuks oldemoder, og sådan benævnes hun også i Paul Egedes „Efterretninger fra Grønland“. Denne er for en stor del en næsten ordret gengivelse af Paul Egedes dagbogsoptegnelser, der blev udgivet i 1741 under titlen „Continuation Af Relationerne Betreffende Den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed“, og heri står der, efter at havkvinden er blevet omtalt, i parentes: „uden Tvil Dievelens Olde-Moder⁸⁰“. Det er altså ikke en oplysning, som Paul Egede har fra den grønlander, der fortalte historien om havkvinden, men det er hans egen tolkning. I missionens ældste tid blev ordet Tornarsuk brugt som betegnelse for djævelen. Andre steder kaldes havkvinden for Tornarsuks mor, kone eller datter⁸¹. I det eskimoiske sagnstof er der intet, som kunne tyde på, at Tornar-

suk nedstammer fra havkvinden, forholdet er snarere omvendt, at havkvinden er en datter af Tornarsuk, men iøvrigt er det muligt, at hele denne slægtskabsforbindelse er konstrueret af missionærerne⁸².

Ingemann mener, at det er åbenbart, at kvinden, der sagde, at menneskene måtte dø, er identisk med havkvinden, der hersker over havets dyr⁸³. Han har i digtet om Tornarsuks Oldemoder sammenstillet myten om dødens oprindelse med beretningen om angákoq'ens åndeflugt til havkvinden. At de er identiske, fremgår imidlertid ikke af nogle af Ingemanns kilder, og en sammenligning med folkløren hos andre eskimogrupper viser klart, at disse to skikkelser intet har med hinanden at gøre.

I fortællingen om angákoq'ens besøg hos havkvinden ser Ingemann „Forestillingen om en Verdensbefrielse ved den store naturbeherskende Menneskeand selv (Angakokken eller Seeren) naar denne, ledet af en høiere og mægtigere Aand eller Genius (Tornak), modig sætter Livet paa Ideen og trodser Døden for at tilbagevinde det friske Verdensliv i en seirrig Kamp med hiin dæmoniske Magt, der drager Livet, Lykken og Velsignelsen fra Verden⁸⁴.“

Senere kalder Ingemann det for „et forvansket, i en plat Livsironie opløst Sagn, der dog upaatvivlelig i sin Oprindelse svarer til Ragnaroks-Mythen; men den opløftende Idee om Livets sidste Fornyelse og Forklarelse synes her tabt eller omtåget. Folkets store Modtagelighed for Christendommen og hiin Mythe om den store Verdensbefrielse, beskuet i sin typiske Betydning, viser dog, at den evige Livsidee ogsaa her er ubevidst og slumrende tilstede⁸⁵.“

Der kan indvendes en hel del mod Ingemanns tolkning af beretningen om angákoq'ens besøg hos havkvinden. Man kan ikke kalde det et egentligt sagn, for det er en angákoq's beskrivelse af, hvad der er foregået under en åndemaning. Det var en af angákoq'ens vigtigste opgaver at sørge for at skaffe fangst dyr til bopladsen i trangstider. Dette skete ved, at han sammen med sin hjælpeånd drog ned til havkvinden, mens lamperne i huset, hvor åndemaningen foregik, var slukkede. De oplevelser, han havde under sin trance, og som han senere fortalte om, var stort set ens for alle angákut, selv om der kunne være mindre forskelle, de vordende angákut blev nemlig undervist af ældre angákut, hvorved der sikredes tradition i deres viden og virke.

Grønlænderne kendte også en fortælling om verdens undergang, men det var ikke resultatet af en kamp mellem to magter som Ragnarok, som Ingemann henviser til, men en følge af en naturkatastrofe, hvor jordens ø kæntrede, således at det kom ned, som før vendte op. Siden blev jorden befolket af menneskene, og de, som tidligere boede på den, blev til ingnerssuit, en slags småtrolde⁸⁶.

„Den evige Livsidee“ hørte også hjemme blandt grønlændernes religiøse forestillinger, men udtrykt på den måde, at grønlænderne tænkte sig, at livet fortsatte efter

døden, „og at den Tilstand, hvori de komme efter Døden, er bedre end den nærværende; lykkeligere for dem alle; thi de skal uden Undtagelse lide vel der⁸⁷.“

Ingemann har åbenbart været meget interesseret i grønlændernes sagn og har benyttet flere af dem i bogen om Kunnuk og Naja. På daværende tidspunkt var der imidlertid ikke nedskrevet ret mange, og de fleste af disse forelå kun i fragmentarisk form. Han hentyder et sted til myten om månen, der fattede elskov til sin søster solen⁸⁸, og han gengiver et andet sted historien om narhvalens oprindelse⁸⁹. Endelig lader han den gamle angákoq Elik i en samtale med Naja fortælle de korte oprindelsesmyter om de forskellige stjernebilleder. Ingemann har omskrevet dem i sit eget poetiske billedsprog, f. eks.: „Og seer du hine tre straalende Vandrere?“ – her pegede han på stjernerne i Orions Bælte – „de steg høiere, end nogen Reenjæger, paa de fremmede Bjerge og kunde ikke finde Veien til deres eget Land; men Tornarsuk optog dem til sin store Vinterhøitid, og nu dandse de med Fakler for hans Øine⁹⁰.“ Hos Paul Egede, hos hvem Ingemann utvivlsomt har hentet disse myter om stjernerne, står der blot følgende om Orions bælte: „3 Grønlænder som ere optagne til Him-melen, da de ei kunde finde Veien til deres eget Land igien⁹¹.“

Samtidens og eftertidens vurdering af „Kunnuk og Naja eller Grønlænderne“.

I denne analyse af Ingemanns roman ud fra et etnografisk synspunkt, er hovedvægten lagt på de negative sider. Men for helhedsbilledets skyld må det fremhæves, at Ingemann trods alt er sluppet nogenlunde godt fra skildringen af det grønlandske milieu. Han har medtaget en mængde rigtige etnografiske oplysninger, som understreger det fremmedartede. I virkeligheden har Ingemanns roman i høj grad været medvirkende til at øge kendskabet til grønlænderne og deres særprægede kultur, idet den er nået ud til folk, som ikke ville finde på at læse de gamle missionærers beretninger. Bogen er desuden oversat til tysk og hollandsk.

Marckmann anbefaler den i sin „Fortegnelse over Skrifter til Læsning for Menigmand . . .“, der udkom i 1844, med ordene: „Betragtede som Folkelæsning ere disse Fortællinger, navnlig de fire første, uidentivl temmelig sammensatte i deres Bygning; derimod besidde de andre Egenskaber, der, som Erfaring paa mange Steder har viist, gjøre dem særdeles yndede af Mængden⁹².“

Den væsentligste indvending mod bogen må være den, der sædvanligvis rettes mod størstedelen af Ingemanns produktion, nemlig at alt er fremstillet i et lidt for romantisk skær. Det gælder ikke bare de poetiske talemåder, som de optrædende benytter sig af, men også skildringen af det grønlandske dagligliv. Her er ikke megen tale om sult og kulde eller om mændenes anstrengende og farefulde fangstture og kvindernes trættende arbejde med at tilberede de mange skind. Om grønlændernes livsbekræf-

tende holdning skriver Ingemann i sin efterskrift med et udtryk, der i vore dage kan lyde lidt pudsigt: „Den hedenske Grønlænder føler sig således i Verden under Verdensaandens lunefulde Herredømme, som han dog modig udholder under Sang og livlig Færdsel⁹³.“ Det er åbenbart blevet det hovedindtryk, han har fået ved gennemlæsning af litteraturen om Grønland, og han gentager den konklusion, som præsten Funch nåede frem til efter syv års ophold i Nordgrønland: „Grønlænderne ere et lykkeligt Folk⁹⁴.“

Ingemanns menneskeskildring fortjener imidlertid at fremhæves, fordi han ikke bare fremstiller grønlænderne som etnografiske mærkværdigheder, men først og fremmest som mennesker, omend som typer. Han får læserne til at føle sig sympatisk indstillet overfor grønlænderne, og i efterskriften benytter han lejligheden til at fremhæve, at de „ere et ikke ringe aandeligt begavet Folk er indlysende af mangfoldige Træk i Egedernes, Hans Egede Saabyes og Fleres Beretninger⁹⁵.“

Eftertidens literaturkritikere er gået meget let hen over denne roman og har blot i forbifarten nævnt den som et udtryk for Ingemanns flugt fra sine egne besværligheder og tidens politiske stridigheder⁹⁶.

Ingemann oversendte selv bogen til sin ven M. B. Nygaard med ordene: „Hermed en lille Bog om et Naturfolks Liv uden Stat og Politik som jeg i den sidste Tid er flygtet til for at blive vort politiske Bulder qvit. Vil Du overrække Din kjære Frue den fra mig. Jeg tænker den skal tiltale den gemytligste Deel af mine Læsere – Dig følgelig med, naar Du i 6 Timer kan slaae al Politik ud af dine Tanker⁹⁷.“

Rønning affærdiger den i sin bog om Ingemanns liv og digtning med ordene: „Litterært set har Fortællingen ingen Betydning. Den mangler Lokalfarve; en rent udvortes Anbringelse af grønlandske Genstande som: Begsten-Lamper, Tarnruder og lgn. kan ikke skabe den⁹⁸.“

Den sidste del af dommen er i hvert fald ikke helt retfærdig, for er der noget, Ingemann har forsøgt, så er det at give bogen lokalfarve og det ikke blot i det ydre sceneri. At bogen så i dag har mere interesse som noget af et kuriosum end på grund af dens litterære værdi, er en anden sag.

Der kan her være grund til at citere grønlandsforskeren dr. phil. Louis Bobés ord om „Naja og Kunnuk eller Grønlænderne“: En af min Barndoms Yndlingsbøger, der vakte min Længsel efter Grønland, Landet bag Hav med de svømmende Isslotte. Jeg satte Melodi til Sangene, blandt hvilke var mig kærest: „Nu flyer den dejlige Sollysmø“. Hvem læser nu til Dags mere denne yndefulde Bog med dens virkelighedsfjerne Skikkelser? Som Schiller skildrede Schweiz uden nogen Sinde at have set det, har Ingemann i forklaret Belysning, i Poesiens Fatamorgana, sét Grønlands Natur. Kun en ægte Digtersjæl formaaede som han at sammenvæve læst og hørt til et Helhedsbillede af Stemning og Duft, der endog meddeler sig den Læser af Bo-

gen, som kender Grønlands Natur og Folk af Selvsyn, forudsat, at vedkommende har et poetisk modtageligt Sind . . .⁹⁹

I samtiden vakte Ingemanns roman en del opmærksomhed, og tre aviser bragte meget lange anmeldelser. Den ene i „Nye Intelligensblade“ er nærmest en æstetisk vurdering i pagt med tidens smag. Anmelderen stiller spørgsmålet, om „et udannet og aandsfattigt Folk . . . er en værdig Gjenstand for Poesien?“ Svaret er et bestemt nej: „ . . . netop ved at sammenligne Grønlændernes taagede og væmmelige Forestillinger om Tornarsuks Oldemoder, der sidder under Jorden, omgivet af Sælhunde og store Trankar, og under Sved og Convulsioner rykker sig i sit filtrerede Slanghaar med Indiernes deilige Mythebilleder, der ere udstyrede med en tidt gigantisk, men sielden uskøn Phantasi og en glødende Farvepragt, viser det sig, at de første vel indeholde et ikke uinteressant Stof for naturphilosophiske Betragtninger, men ingenlunde for en poetisk Behandling, at den Tanke, der udtaler sig i Mythen vel kan taale at komme for Dagens Lys, men at Tankens Indklædning, Tornarsuks Oldemoder, gjør bedst i at holde sig under Jorden imellem sine Trankar, og idetmindste ikke lade sit grimme Ansigt oplyses af Poesiens Fabel¹⁰⁰.“

Anmelderen i „Fædrelandet“ følger i sin indledning samme tankegang: „Kunnuk og Naja, hvad er det for et Par barbariske Nayne, hvor er det muligt med dem at forbinde Forestillingen om interessante Personligheder¹⁰¹? Og Grønland, dette Land hvortil man kun er vant at knytte Tanken om Isbjerge og Isbjørne, om 40 Dages Nat og 40 Nætters Dag, om skidne Jordhytter og Trankjedler, hvor kan der foregaa Noget som fortjener den civiliserede Verdens Opmærksomhed?“ Anmeldelsen munder dog ud i, at man „maa beundre den bevægelige og kraftige Phantasi, som har kunnet danne et saa smukt, livligt og i det Væsentlige vistnok med den factiske Sandhed overensstemmende Totalbillede af en Natur og et Liv, der er saa vidt forskjelligt fra det, vi leve¹⁰².“

Den tredje anmeldelse, der fandtes i „Den Berlinske Tidendes Søndagsblad“, er én stor lovprisning af bogen, netop fordi den er „en poetisk Skildring af et Liv og en Natur, som vi først og fremmest, om af Fordom eller Ukjendskab dertil, ere vant til at forestille os blottede for al Poesi¹⁰³.“

Ingemanns kontakt med H. J. Rink.

Ingemann kom ikke mere til at beskæftige sig litterært med grønlandske forhold, men han mistede alligevel ikke sin interesse derfor. I et brev dateret 11. september 1856 skriver H. J. Rink, der dengang var inspektør for Sydgrønland, bl. a. følgende til Ingemann: „Hermed tillader jeg mig at tilstille Deres Høivelbaarenhed de omtalte Prøver af selvstændig grønlandsk Digtning¹⁰⁴.“ Dette refererer til otte grøn-

landske sange med dansk oversættelse, der var indsamlet af pastor C. E. Janssen. Sangene stammer fra Julianehåb distrikt, hvor de, som Janssen skriver i en følgeskrivelse, er „opstaaede blandt Folket selv¹⁰⁵.“

Rink er bl. a. kendt for at have iværksat en storstilet indsamling af grønlandske sagn, der resulterede i det store værk „Eskimoiske Eventyr og Sagn“ fra 1866 og „Eskimoiske Eventyr og Sagn, Supplement indeholdende et Tillæg om Eskimoerne“, der udkom i 1871. I fortalen til det første bind skriver han, at han var helt ubekendt med, hvad der fandtes af mundtlige overleveringer blandt grønlænderne, „eftersom dette kun meget flygtigt berøres af Forfatterne, som have skrevet om dem, og af hvilke endog enkelte paastaae, at de saa godt som ingen Sagn have . . .¹⁰⁶“

Ingemann var Rinks dansklærer på Sorø Akademi, og det er ikke usandsynligt, at han har en stor andel i, at Rink kom til at interessere sig så stærkt for grønlændernes gamle åndsliv. Ingemann betragtede det med en digters øjne, mens Rink blev den nøgterne videnskabsmand, hvis ry som en fremragende eskimoforsker ikke er blegnet med årene. Rink forlod Akademiet to år før Ingemanns bog om „Kunnuk og Naja eller Grønlænderne“ udkom, men Ingemann havde jo, som han skrev i forordet, i længere tid beskæftiget sig med beretningerne om Grønland, og han har sikkert i tidens løb delagtiggjort sine elever deri. I hvert fald har han jo, som det fremgår af ovennævnte brev, haft kontakt med Rink, efter at denne havde påbegyndt sin livsgerning på Grønland, og han kan have opfordret ham til at foretage mere indgående undersøgelser angående grønlændernes oprindelige tro og hele deres sagnverden.

Rink skriver forøvrigt i slutningen af brevet, at da han har aftalt sammen med nogle gamle soranere at gøre en udflugt til Sorø, „haaber jeg saaledes endnu engang at kunde have den Ære, at aflægge et Besøg hos Hr: Etatsraaden.“ Man kan vel gå ud fra som givet, at der er blevet diskuteret grønlandske emner ved en sådan lejlighed.

*Værker af Ingemann oversat til grønlandsk: I. „Røsten i Ørkenen“
og „Det høie Spil“.*

Ejendommeligt nok var Ingemann ikke bare en af de første skønlitterære forfattere, der tog et grønlandsk emne op til behandling, han var også en af de allerførste, hvis værker blev oversat til grønlandsk. I 1874 udkom i Haderslev „Røsten i Ørkenen“ oversat af P. Kragh: „Johannesib koïrsirsub nipà innukajuïtsome“. W. Thalbitzer bemærker i sin grønlandske litteraturhistorie, at det var „det første egentlige skuespil på grønlandsk, atter og sent en røst fra romantikens dage¹⁰⁷.“ Her er der imidlertid grund til at gøre opmærksom på, at håndskrevne eksemplarer af oversættelsen havde cirkuleret mellem grønlænderne lige fra romantikkens blomstringstid

*Peder Kragh (1794–1883),
missionær i Grønland 1818–1828.*

og langt ud i århundredet, for Kragh havde oversat stykket allerede i 1819-20, da han var missionær i Egedesminde i Nordgrønland.

Det der på daværende tidspunkt forelå trykt på grønlandsk bestod udelukkende af gejstlig litteratur, bortset fra en lille ABC, det ny testamente, salmebog, katekismus og nogle enkelte kristne lærebøger.

Kragh skriver i sin dagbog for den 9.-10. maj 1819: „Da adskillige Grønlændere, især Kateket Lars Abelsen Schmidt og Andreas, havde anmodet mig om, saasnart som jeg fik Tid, at oversætte nogle gode, især religieuse, danske Bøger i deres Sprog, da der kun vare saa faa grønl. Bøger, som de saa mange Gange havde læst, og kunde ganske udenad, saa begyndte jeg at oversætte Ingemanns bibelske Drama: „Røsten i Ørkenen“, et Værk, som jeg troede meest vilde interessere Grønlænderne; thi det Vigtigste var dem bekjendt af det nye Testamente¹⁰⁸.“

Eftertiden har ikke altid fundet, at „Røsten i Ørkenen“ var et særligt velvalgt værk at oversætte. Kragh havde dog utvivlsomt ret i, at Ingemanns drama ville interessere grønlænderne, og det ikke bare fordi behovet for læsestof var meget stort. I virkeligheden var Biblens Israel det land, hvis kultur grønlænderne kendte mest til udenfor deres egen verden. Dette var en følge af, at undervisningen ensidigt var lagt an på at give religiøse kundskaber gennem læsning af de hellige skrifter og lærebøger i kristendomskundskab. De steder, hvor der var egnede lærerkræfter, lærte børn og voksne dog også at skrive.

Kragh skriver videre i sin dagbog: „Jeg har naturligvis ikke slavisk oversat den, men dog temmelig fulgt Originalens Ord, forsaavidt Grønlænderne kunde forstaae dem. Dog har jeg hist og her snart maattet tilføie Noget til Oplysning og Forklaring, snart ogsaa udeladt enkelte Ord eller Linier eller sat andre i Stedet. Jeg er endnu kun kommen til Pag. 66. Denne Oversættelse, hvormed især min Tjenerinde Anna Maria ei lidet har hjulpen mig, har betydelig udvidet min grønl. Sprogkundskab, og lært mig en Mængde nye Ord at kjende, som ei findes i Lexicon¹⁰⁹.“

Det har stillet store krav til oversætteren at gøre en dansk tekst med så mange ukendte begreber og ting forståelig på grønlandsk. Ganske vist havde de første missionærer trukket det tungeste læs med at finde frem til dækkende betegnelser i deres bibeloversættelser. Til at begynde med havde de dog ofte måttet give helt op og indført danske låneord, men senere, da deres kendskab til grønlandsk voksede, gik de i de fleste tilfælde over til at benytte omskrivninger på grønlandsk. Noget andet er så, at der kunne gå meget lang tid, før disse også for grønlænderne indeholdt netop det, som missionærerne gerne ville lægge i dem.

For at belyse de problemer Kragh stødte på under sit arbejde med at oversætte „Røsten i Ørkenen“, og den måde han løste dem på, skal her gengives et lille brudstykke fra begyndelsen af bogen:

Mundskjænken: En Hexemester
I kalder Eders øverste Minister?

Kongen: Min Mundskjænk er du kun; herefter vil
Jeg ikke mere høre dine Statsraad;
De passe slet til dine Hofnarsfagter.
Som Natteuglens Skrig til Fløitespil,
Din hæse Stemme mig i Øret tuder
Og kun mig i min Glæde her forstyrrer.¹¹⁰

Og i Kraghs oversættelse:

Imitsirsok: Angekomik taiarse kigfarsoarse pivsârnek?
Konge: Imitsirsoriginarpagit; mattoma kingorna nalengnatit
kiglisiornauværomagit. Mitarrartôgavit, nipepilurksoët igingarsok
siütimnut miagôrpok, nuennersôrneralo kippisardlugo.¹¹¹

Ordet mundskænk er oversat med: den, som giver ham at drikke.

Hexemester gengives med ordet angákoq, hvilket som tidligere nævnt er betegnelsen for den grønlandske åndemaner, der var et bindeled mellem menneskene og de højere magter. Hans hovedopgave var at hjælpe såvel hele samfundet som de enkelte individer, og dygtige åndemanere var derfor højt agtede. Der fandtes imidlertid også andre, som havde forbindelse med det overnaturlige; det var de såkaldte ilisîtsut, men disse var frygtede, fordi de i al hemmelighed søgte at skade deres medmennesker. ilisîtsoq ville derfor have været bedre egnet til at dække ordet heksemester, men de ældre missionærer skelnede ikke altid lige skarpt imellem de to grupper, og de ville i hvert fald gerne give grønlænderne det indtryk, at også angákut var mørkets håndlangere.

Minister er på grønlandsk gengivet med: en stor tjener. Senere har man ved oversættelse af ordet minister brugt betegnelser som: kúngip tugdlia – den der kommer efter kongen, eller misigssuissoq, der egentlig betyder: en som lægger vel mærke til forholdene, og derefter mere specielt: en som er sat i embede til det samme: en minister. I vore dage benyttes ofte det danske ord. Ligesom ved ordet for mundskænk gælder det, at der måtte en længere forklaring til for at give grønlænderne et begreb om, hvad der skulle lægges i dette ord.

Ordet for konge er direkte overtaget fra dansk, og bruges også sådan i dag. Da Kragh foretog sin oversættelse var der forløbet 60 år siden oprettelsen af kolonien Egedesminde, og det er sandsynligt, at grønlænderne i almindelighed med ordet konge har forbundet begrebet om en øverste herre i det fjerne land.

„Jeg vil ikke mere høre dine Statsraad“ gengives med: jeg vil ikke mere bruge dig som et middel til at søge oplysning ved; i vore dage ville det først og fremmest betyde jeg vil ikke mere forhøre dig.

Den næste sætning har også været vanskelig at få oversat nogenlunde korrekt, og Kragh skriver blot: fordi du gør for mange løjer.

Den følgende linie har Kragh valgt helt at udelade, selv om det nok kunne have ladet sig gøre at gengive den på grønlandsk uden alt for stort besvær; uglen er jo en velkendt fugl på Grønland, fløjten var ganske vist ikke kendt af grønlænderne før europæernes komme, men der var hurtigt blevet dannet en dækkende betegnelse: qardlortaut, der er sammensat af et ord, der betegner at fuglene synger og kvidrer, og et tilhæng, der angiver midlet, hvormed en sådan lyd frembringes. Kragh benytter også senere i sin oversættelse dette ord for fløjte.¹¹²

De to sidste linier er så almenmenneskelige og ikke præget af nogen bestemt kulturform, at det ikke har voldt nogen vanskelighed at oversætte dem.

Gennem Kraghs dagbogsoptegninger kan man se, med hvilken interesse grønlænderne omfattede dette værk, og hvor hurtigt afskrifter spredtes blandt dem. En gang bemærker Kragh, at grønlænderne tilmed tilbød betaling for at få lov til at afskrive oversættelsen.¹¹³

1. maj 1820 står der i dagbogen: „Flere Indfødte laante vexelviis min grønl. Oversættelse af Ingemann's „Røsten i Ørken“, deels til Gjennemlæsning deels til Afskrivning, da alle fandt stor Behag i den, og aldrig kunne blive kjede af at læse eller høre den.“¹¹⁴

Rygtet om den ny bog, som præsten havde oversat, spredtes hurtigt langt udenfor selve Egedesminde, og når der kom udenbys grønlændere på besøg, var de meget ivrige efter at stifte bekendtskab med den. I påsken 1820 læste kateketen således højt af „Røsten i Ørkenen“ for de grønlændere, der var kommet tilrejsende fra udstedene og fra kolonien Christianshåb. De „fandt den overmaade deilig (tussarnekau).

Den blev senere lånt af flere til afskrivning.¹¹⁵ I april måned hedder det: „Nogle Tilreisende fra Bugten [dvs. Diskobugten] underholdt sig længe med mig om Aftenen, og hørte med stor Glæde „Røsten i Ørken“ blive forelæst.“¹¹⁶ I juni måned kom 6 konebåde med ialt 86 grønlandere fra Claushavn, Jacobshavn og Arveprinsens Eiland (Klokkerhuk) til Egedesminde. Kragh skriver i sin dagbog: „Om eftermiddagen underholdt jeg de Fremmede med Fortællinger af det gl. Test., og viste dem Afbildinger af det Forelæste. „Røsten i Ørken“ maatte jeg efter deres Begjæring ogsaa forelæse dem, de bade mig laane den til Afskrivning næste Vinter, hvilket jeg lovede dem.“¹¹⁷

Også under sine mange embedsrejser rundt i distriktet læste Kragh højt af sin oversættelse, i april 1820 således i Aito (Agto),¹¹⁸ i Kikertarsocitsiak (Qeqertarssuatsiaq)¹¹⁹ og på Vester Eiland.¹²⁰

I marts 1821 var Kragh på besøg i Jacobshavn. „Den af mig oversatte „Røsten i Ørkenen“, som Hr. Løchte [den der-værende præst] har laant til Afskrivning, vilde de Indfødte igjen af ham laane til Afskrivning, da de havde fundet den saa smuk at høre.“¹²¹

I løbet af et års tid var fortællingen således spredt i et ikke ringe antal afskrifter over store dele af Nordgrønland.

I marts 1824 fik Kragh brev fra en grønlander ved Jacobshavn, der anmodede ham om at sende nogle af de fortællinger, han havde oversat.¹²²

I de forløbne år havde Kragh bl. a. oversat endnu et af Ingemanns værker, nemlig „Det høje Spil“. Oversættelsen var påbegyndt i januar 1821,¹²³ men først endelig afsluttet året efter. I sin dagbog for november 1821 skriver Kragh: „I mine Fritimer, der vel den hele Vinter ikke vare mange, — thi forinden hver Søn- og Helligdagsprædikenens Udarbeidelse og daglige Oversættelser til Forelæsning i Aftenbønnen, gik jeg jævnlig i Skolen at læse med Børnene, og lærte nogle af de Voxne at skrive, samt lod de til Confirmation næsten færdige hos mig læse Evangelier og Bibelhistorie — oversatte jeg i denne Tid Ingemanns Æventyr „Det høie Spil“, hvis

Johannesib koirsirsuub

niipá

innukajuitsene.

Okaureitak Bihelimit pirsok kabluant okauzeena
agleksinegalloak

B. S. Ingemannmit

mánuke Kaladlin okauzeenit nuktersinursok

P. Kraghmit

44-beniut puleserteenit.

Hæderalerime.

Hæder-Læsestæder nak'teroviane nak'terakavet.
1824

Gengivelse af titelbladet til P. Kraghs
grønlandske oversættelse af B. S. Ingemanns
skuespil »Røsten i Ørkenen«.

Indhold jeg havde fortalt de Indfødte ved et Aftenbesøg i et af Husene, og da de fandt det så smukt, bade de mig, at give dem ogsaa samme til en Vinterunderholdnings Lecture i mange, mørke, kjedsommelige Aftener, hvilket jeg ei troede at burde nægte dem.¹²⁴

Under en embedsrejse til Vester-Eiland i marts 1822 hedder det i dagbogen: „Mine oversatte grønlandske Smaabøger „Røsten i Ørkenen“ og det „høie Spil“ morede flere af de Indfødte sig med at læse i den Tid jeg her opholdt mig.“¹²⁵ Dagbogen indeholder ikke flere notater om udbredelsen af „Det høie Spil“, men man må formode, at ogsaa denne fortælling er nået vidt omkring.

Mens Kragh opholdt sig i Holsteinsborg i september 1827 året før sin hjemrejse til Danmark, bad grønlanderne der ham om at sørge for at få trykt nogle af sine oversættelser, „hvilket jeg lovede dem, naar jeg ved min Hjemkomst kunne formaae nogle Danske til at bekoste deres Udgivelse.“¹²⁶

Det skulle imidlertid vise sig meget vanskeligt at få den nødvendige økonomiske støtte. Allerede i 1821 havde Kragh fået et meget lidt opmuntrende og snæversynet svar på sit forslag til Missionskollegiet om at få opsendt flere bøger på det grønlandske sprog. Det var tilmed skrevet af den ellers meget grønlandskyndige Otto Fabricius. Efter at have omtalt at han selv (Fabricius) havde skrevet en grønlandsk bibelhistorie, skriver han videre: „Forresten kan Man ikke være så ganske enig med Dem i Hensigtsmæssigheden af Oversættelsen af flere forskellige Bøger; thi foruden de store Bekostninger dermed vilde være forbundne, saa indseer Man heller ikke, hvorledes Mandfolkene skulde levnes den Tid fra deres Fangst, som behøvedes til megen Læsning.“¹²⁷

De håndskrevne eksemplarer af Ingemanns fortællinger blev dog flittigt læst af grønlanderne i de følgende årtier. Således skriver Signe Rink, der var født i Grønland og opvokset der, om forholdene omkring årene 1850-60: „Den saa at sige eneste Folkelæsning havde hidtil kun udgjort et ret besynderligt udvalg af Skrifter, nemlig: Wielands Oberon, Ingemanns Holger Danske samt hans Røst i Ørkenen, oversatte til grønlandsk af Pastor P. Kragh. Disse Sager existerede og kun som Haandskrifter, der imidlertid vare saa efterspurgte, at de i en Aarrække cirkulerede fra Hus til Hus og fra Koloni til Koloni, indtil de tilsidst hverken kunde læses eller hænge sammen længer. Undertegnede har selv baade set og læst i flere af disse optrevlede, af Ælde guldne Manuskripter.“¹²⁸

Holger Danske udkom først i 1837, og Kragh kan således ikke have oversat digt-cyklus'en i Grønland. Han kan muligvis have gjort det efter sin hjemkomst til Danmark, hvor han stadig fortsatte med at oversætte og ogsaa fik udgivet en del bøger på grønlandsk, men det er ikke meget sandsynligt, at han har sendt en håndskreven oversættelse til Grønland. Det er ikke udelukket, at det slet ikke drejer sig om Inge-

manns Holger Danske, men derimod om en oversættelse af den gamle Holger Danskes Krønike, som siden blev trykt i et par af de tidlige årgange af *Atuagagdliutit* (1865–66) efter et gammelt slidt manuskript. Oversættelsen skyldtes Daniel Johnsen.

Også H. J. Rink nævner, at Holger Danske forelå på grønlandsk i gamle afskrifter, foruden „Pook“ eller en grønlanders rejse til Danmark, Sibylle og Oberon. Rink skriver: „The existence of these documents proves that European tales may have some attraction for the natives, but not so much that they have been able to remember them without writing them down. The details of these stories in their Greenland versions of course frequently appear very curious.“¹²⁹

Til den første bemærkning kan siges, at disse fortællinger fra en fremmed verden først er blevet læst op for grønlanderne, og det er derfor ikke mærkeligt, at de, da de selv lærte at beherske læse- og skrivekunsten, fortsatte med at bevare dem skriftligt i modsætning til deres egne sagn og sange, som udelukkende var blevet mundtligt overleveret gennem tiderne. Også størrelsen har spillet en rolle, idet disse europæiske fortællinger er betydelig længere end de enkelte grønlandske sagn.

Rink skriver et andet sted, at „Disse Haandskrifter bevise, at der nok kunde udvikles en Litteratur af nyt Indhold for Eskimoerne, dersom Forfatterne blot kunde træffe den rette Smag, der vel omsider dog i det Væsentlige ikke er saa forskjellig fra andre Nationers. De Forsøg man hidtil har gjort, og ved hvilke man, istedetfor at tale til Indbildningskraften, mere har valgt en belærende og tildeels sentimental Stil, have ikke været heldige.“¹³⁰

Når den foreliggende litteratur på grønlandsk ikke var større, og når man tager grønlanderne daværende åndelige horisont i betragtning, må man jo nok indrømme, at disse bøger ikke var de mest egnede til oversættelse, men som tidligere omtalt kunne oversættelsen af „Røsten i Ørkenen“ dog til en vis grad forsvares.

Først i 1874 lykkedes det Kragh at få „fromme Danske og Britter“ til at bekoste trykningen af bogen, 54 år efter at oversættelsen var afsluttet.¹³¹ Der er derfor ikke noget at sige til, at sproget virkede lidt gammeldags, og at særlig stavemåden var helt forældet. I midten af det nittende århundrede skabte Samuel Kleinschmidt nemlig en ny grønlandsk retskrivning, som siden har været benyttet.

II. Salmer og sange.

Som man kunne vente, er også flere af Ingemanns salmer oversat til grønlandsk. De ældre grønlandske salmebøger bestod næsten udelukkende af salmer oversat fra dansk af danske missionærer; kun et fåtal af disse prøvede selv at digte salmer på grønlandsk. De allerfleste oversættelser må dog nærmest kaldes „digtede“, for i for-

søget på at omsætte en helt fremmed tankeverden til grønlandsk måtte der foretages så mange omskrivninger og udeladelser, at oversættelsen fjernede sig meget langt fra originalen.¹³²

Det er ofte vanskeligt at finde ud af, hvilket forbillede disse oversatte salmer har, fordi det i de grønlandske salmebøger aldrig har været skik at angive forfatterens navn, men kun oversætterens.¹³³ Dette er også tilfældet både i den nyeste udgave af den grønlandske salmebog fra 1952¹³⁴ og i sangbogen fra samme år.¹³⁵ Begge indeholder iøvrigt nu et meget stort antal originale bidrag af grønlandske digtere.

Hvor mange af Ingemanns salmer, der er oversatte eller gendigtede på grønlandsk, er det svært at fastslå helt nøjagtigt, men ihvert fald er 7 optaget i den grønlandske salmebog, 2 i den grønlandske sangbog, og yderligere findes der det sidste sted 2 aftensange, hvor ikke meget andet end den første linie af Ingemanns digt er bevaret.¹³⁶ I alle tilfælde er den danske melodi overført. Måden, salmerne er oversat på, er vidt forskellig. Nogle følger nøje den danske tekst vers for vers, andre gange har oversætteren følt sig mere frit stillet, og det er kun hovedtrækkene, der er bevaret.

Ved barnedåb benyttes ofte et par vers fra „Nu titte til hinanden“, der har nr. 45 i den grønlandske salmebog: „qaulermat qungujugput . .“. Oversættelsen, der er foretaget af Knud Kjer, slutter sig tæt til indholdet i den originale salme, men oversætteren har f. eks. måttet give op overfor en linie som „hans vugge stod på jord foruden gænge“.

Ved begravelser anvendes ikke sjældent „Lyksalig, lyksalig hver sjæl . .“ – nr. 61: „tarnigdlit erqigsissut pivdluararaut . .“. Alle 11 vers er temmelig nøjagtig gengivet af H. Ostermann, som dog er gået udenom udtrykket „mørke fængsel“, et ukendt begreb på Grønland.

„Dejlig er jorden . .“ – nr. 126 „qáumarpoq nuna . .“ er oversat af H. F. Jørgensen, der ligesom de to oversættere, der lige er nævnt, var dansk præst. Det er ikke lykkedes at bevare den mægtige tone i Ingemanns salme.

En af de hyppigst benyttede julesalmer på Grønland, „Julen har bragt . .“ – nr. 127: „jûtdlime ívangkílio . .“ er frit gendigtet af den grønlandske kateket og seminarlærer Rasmus Bertelsen, som iøvrigt selv er mester for både tekst og melodi til den mest yndede grønlandske julesalme, nr. 123: „Gûterput . .“, der gengiver englenes budskab julenat.

„Jeg lever og ved . .“ – nr. 627: „sumungnarama nalúngilanga . .“ er nøje gengivet, dog sidste vers mere frit, af den grønlandske præst Henrik Lund, der regnes for en af Grønlands største digtere.

Endelig har den grønlandske organist Jonathan Petersen oversat 4 af Ingemanns salmer: 2 i salmebogen: „Til himlene rækker . .“ – nr. 483: „isumagssuinerpit . .“ og „Bliv hos os . .“ – nr. 495: „najortigut únulermat . .“ og 2 i sangbogen: „Lysets

engel går med glans . .“ – nr. 183: „qaumassup íngilia . .“ og „Fred hviler over land og by . .“ – nr. 192: „erqigsineq nunavtínut . .“. Endelig har Jonathan Petersen benyttet indledningslinien i følgende to aftensange i sangbogen til at digte videre på: „Den skønne jordens sol gik ned . .“ – nr. 191: „nunarssuarput tarrípá . .“ og „Der står et slot i vesterled . .“ – nr. 190: „qivdlertoq igdlússârssuaq . .“. Oversættelsen af den første salme ligger tæt op ad originalen, mens de øvrige er mere frie bearbejdelser.

Det har ofte voldt oversætterne vanskeligheder at gengive Ingemanns prægtige billedsprog på grønlandsk, og resultatet kan falde lidt blegt ud, f. eks. 1. vers af „Lysets engel går med glans . .“:

Lysets engel går med glans
gennem himmelporte.
For Guds engels strålekrans
flygter alle nattens skygger sorte.

I den grønlandske oversættelse hedder det:

qaumassup íngilia
aggermat qilangmit
únuavta tárnera
pêrdluínarpoq silarssuarmit.

Og oversat tilbage til dansk lyder det:

Da lysets engel kom fra himlen,
forsvandt vor nats mørke helt fra jorden.

Det samme er tilfældet med 1. vers af aftensangen „Bliv hos os . .“:

Bliv hos os, når dagen hælder,
du kære Fader og Gud!
Bliv hos os, når mørket vælder
af nattens sluser ud!

Og på grønlandsk:

najortigut únulermat,
Atâtaq Gûterput â,
najortigut târsilermat
unigfigaluta.

Oversat tilbage til dansk betyder det:

Vær hos os, når det bliver aften,
âh, Fader, vor Gud,
vær hos os, når det bliver mørkt,
bliv hos os.

NOTER

1. Bernhard Severin Ingemanns Levnetsbog skreven af ham selv, udgiven af J. Galskjøt. Kjøbenhavn 1862. p. 208. Jnf. også Hans Egede Glahn: Digteren Bernhard Severin Ingemann og Familien Glahn. Glahn Samfundet II bd. 4. hæfte. Kjøbenhavn 1931. p. 81-96. 2. Bautastene samlede af S. S. Blicher. Odense 1823. p. 43-46. 3. Hans Egede: Det Gamle Grønlands Nye Perustration eller Naturel-Historie. Kjøbenhavn 1741. p. 35-36. 4. Hans Egede op. cit. p. 24. 5. Hans Egede op. cit. p. 28. 6. Berhard Sev. Ingemann: Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed fra 1811-1837. Udgivet og ledsaget med en Efterskrift af I. Galskjøt. Kjøbenhavn 1863. p. 103. 7. En del af C. C. Østergaards optegnelser er senere udgivet af H. Ostermann i Det grønlandske Selskabs Aarsskrift under titlen: Fra Missionens Barndomstid ved Upernivik. Af Missionær Østergaards Papirer. Kjøbenhavn 1935. p. 48-92. 1936. p. 36-69. 1937. p. 95-137. 8. Meddelelser om Grønland bd. 129 nr. 2. Kjøbenhavn 1942. p. IX. Det er denne udgave af Egede Saabyes dagbog, der citeres i det følgende. 9. William Thalbitzer: Fra Grønlandsforskningens første Dage. Festskrift udgivet af Københavns Universitet. Kjøbenhavn 1932. p. 90. 10. Dette kapitel er også benyttet i en lidt sammentrængt form i E. Mau: Fire Hundrede Fortællinger for Skolen og Hjemmet. 6. udg. Kjøbenhavn 1894 med titlen »En Grønlanders Daab eller Kampen og Sejren«. p. 559-64. Det er desuden genoptrykt i Meddelelser om Den grønlandske Kirkesag nr. 68. Kjøbenhavn 1940 ved pastor Nic. Ed. Balle. p. 6-11. Endelig er det oversat til grønlandsk af H. Ostermann efter fortællingen i Mau's samling og trykt i Atuagagdliutit nr. 9 og 10 1905, Godthaab 1905, under titlen: »Inûp (Kalatdlip) kuisfneranik imalûnit agssortuinermik ajugauernmigdlô«. 11. Kunnuk blev døbt Niels og omkom i kajak i 1794, 56 år gammel. Hans kone blev døbt Edele og døde i 1801. Egede Saabye op. cit. p. 109. 12. H. Ostermann: Træk af kolonien Jakobshavns Historie gennem 200 Aar. 1741-1941. Det grønlandske Selskabs Skrifter XI. Kjøbenhavn 1941. p. 106-107. Egede Saabye op. cit. p. IX. »Hunden« var iøvrigt ikke noget ualmindeligt grønlandsk navn tidligere. I den eneste større samlede fremstilling af grønlandske navne A. Bertelsen: Navnegivning i Grønland, der vedrører forholdene i Umánaq distrikt i 1799, 1867 og 1915, nævnes det som mandssnavn 1 gang 1899 og 2 gange i 1915. Meddelelser om Grønland bd. LVI. Kjøbenhavn 1918. p. 47. 13. Egede Saabye op. cit. p. 68-69. 14. Ingemann op. cit. p. 120-22. 15. Paul Egede op. cit. p. 148. 16. Egede Saabye op. cit. p. 68. 17. Ingemann op. cit. p. 18. 18. Egede Saabye op. cit. p. 72. Kaj Birket-Smith: Vi Mennesker. Kjøbenhavn 1947. p. 81. 19. Ingemann op. cit. p. 113, p. 127 og p. 129. 20. Egede Saabye op. cit. p. 33-35. 21. Ingemann op. cit. p. 125-26. 22. Egede Saabye op. cit. p. 11. 23. Ingemann op. cit. p. 70-73. 24. Paul Egede op. cit. p. 206-15. Ingemann op. cit. p. 96-100. 25. Funch op. cit. p. 102. 26. Niels Egede op. cit. p. 18. 27. Poul og Niels Egede: Continuation af Hans Egedes Relationer fra Grønland samt Niels Egede: Beskrivelse over Grønland ved H. Ostermann. Meddelelser om Grønland bd. 120. Kjøbenhavn 1939. p. VIII. 28. Paul Egede op. cit. p. 63. 29. Ingemann op. cit. p. 79. 30. Grønlands historiske Mindesmærker udgivne af det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab bd. II. Kjøbenhavn 1838. p. 107. 31. Ingemann op. cit. p. 49. 32. Egede Saabye op. cit. p. 65-66. 33. Ingemann op. cit. p. 67. 34. Ingemann op. cit. p. 24. 35. Egede Saabye op. cit. p. 9. 36. Ingemann op. cit. p. 59. 37. Ingemann op. cit. p. 22. 38. Ingemann op. cit. p. 212. 39. Funch op. cit. p. 13-14. 40. Ingemann op. cit. p. 50. 41. Ingemann op. cit. p. 11-12. 42. Egede Saabye op. cit. p. 102. 43. Funch op. cit. p. 72. 44. Ingemann op. cit. p. 15. 45. Funch op. cit. p. 113-16. 46. Ingemann op. cit. p. 45. 47. Funch op. cit. p. 102. 48. Inge-

mann op. cit. p. 19. 49. Egede Saabye op. cit. p. 52. 50. Ingemann op. cit. p. 28-29. 51. Ingemann op. cit. p. 192. 52. Egede Saabye op. cit. p. 55. 53. Egede Saabye op. cit. p. 55-66. 54. Ingemann op. cit. p. 30. 55. Funch op. cit. p. 12. 56. Cranz op. cit. I p. 229. 57. Glahn op. cit. p. 271. 58. Ingemann op. cit. p. 7-8. 59. Ingemann op. cit. p. 7. 60. Glahn op. cit. p. 279. 61. Missionær i Grønland Henric Christopher Glahns Dagbøger fra Aarene 1763-64, 1766-67 og 1767-68. Ed. II. Ostermann. Det grønlandske Selskabs Skrifter IV. Kjøbenhavn 1921. p. 81-89. 62. bl. a. Glahn, 1771 op. cit. p. 272. 63. Ingemann op. cit. p. 149-167. 64. Ingemann op. cit. p. 148. 65. Paul Egede op. cit. p. 79-80 og p. 69. 66. Ingemann op. cit. p. 229-231. 67. Paul Egede op. cit. p. 79. 68. Ingemann op. cit. p. 158. 69. Ingemann op. cit. p. 153. 70. Ingemann op. cit. p. 152. 71. Ingemann op. cit. p. 163. 72. trykfejl for Aglerrutit; fejlen er videreført af Ingemann. 73. Paul Egede op. cit. p. 80. 74. Ingemann op. cit. p. 164. 75. Ingemann op. cit. p. 226-227. 76. Ingemann op. cit. p. 227. 77. Cranz op. cit. p. 265. 78. Fridtjof Nansen: Eskimoliv. Kristiania 1891. p. 212-213. William Thalbitzer: Eskimoernes kultiske guddomme. Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning no. 143. Kjøbenhavn 1926. p. 27. 79. Ingemann op. cit. p. 228. 80. Paul Egede 1741 op. cit. p. 45. 81. Cranz op. cit. I p. 264. Hans Egede op. cit. p. 118. 82. Thalbitzer kalder det »udentvivl en ganske apokryf forestilling, som man kan se bort fra.« 1926 op. cit. p. 16. 83. Ingemann op. cit. p. 231. 84. Ingemann op. cit. p. 232. 85. Ingemann op. cit. p. 334. 86. Paul Egede 1788 op. cit. p. 149. 87. Egede Saabye op. cit. p. 58. 88. Ingemann op. cit. p. 6-7. 89. Ingemann op. cit. p. 12. 90. Ingemann op. cit. p. 37. 91. Paul Egede 1788 op. cit. p. 105. 92. J. W. Marckmann: Fortegnelse over Skrifter til Læsning for Menigmand, fornemmelig til Brug for Bestyrere af Sognebibliotheker, med en Anhang om Sognebibliotheker. Kjøbenhavn 1844. p. 73. 93. Ingemann op. cit. p. 334. 94. Funch op. cit. 127. Ingemann op. cit. p. 225. 95. Ingemann op. cit. p. 225. 96. Bl. a. Carl Langballe: B. S. Ingemann. Et Digterbillede i ny Belysning. Kjøbenhavn 1949. p. 212. Carl S. Petersen og Vilhelm Andersen: Illustreret dansk Litteraturhistorie bd. III. Kjøbenhavn 1924. p. 246. 97. Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann. Udgivne af V. Heise. Kjøbenhavn 1879. p. 399. 98. F. Rønning: B. S. Ingemann. Liv og Digtning. Kjøbenhavn 1927. p. 286. 99. Louis Bobé: Tamalât. Landet bag Hav. Kjøbenhavn 1918. p. 102. 100. Nye Intelligensblade nr. 10 1842. Kjøbenhavn 1842. 101. Bemærkningen om det barbariske navn Naja er ganske interessant at lægge mærke til, for i det 19. århundrede begynder Naja at optræde som dansk pigenavn (Rikardt Hornby: Danske Navne. Træk af Navngivningens Historie. Kjøbenhavn 1951. s. 50 og s. 161), måske inspireret af navnet på Ingemanns heltinde. Det er aldrig blevet noget almindeligt navn, men det er dog ikke helt usædvanligt i dag, især i familier med tilknytning til Grønland. På Grønland er det et meget populært navn, måske mere som kaldenavn end som døbenavn, for det betyder ikke blåmåge, sådan som Ingemann skriver, i så fald skulle det første a have været langt, men derimod lillesøster, nærmere bestemt en drengs lillesøster. Iøvrigt er der senere udgivet en lille fortælling fra Grønland med navnet Naja på titelbladet: Andr. Lund-Drosvad: Naja og Nuka. Holstebro 1932. 102. Fædrelandet nr. 1196. Kjøbenhavn 1843. 103. Den Berlingske Tidendes Søndagsblad nr. 18 1842. Kjøbenhavn 1842. 104. Brevet er gengivet i faksimile i Knud Oldendow: Bogtrykkerkunsten i Grønland og mændene bag den. Kjøbenhavn 1957 p. 23. 105. Det kongelige bibliotek. Ny. kgl. Saml. 3825. II. 10. 106. H. Rink op. cit. p. 1. 107. William Thalbitzer: Grønlandsk litteraturhistorie. Grønlandsbogen II. ed. Kaj Birket-Smith.

København 1950. p. 234. 108. Udtog af Missionair P. Kraghs Dagbog. Haderslev 1875. I p. 51. 109. Kragh op. cit. I p. 51. 110. B. S. Ingemann: Røsten i Ørkenen. Et bibelsk Drama. København 1815. p. 6. 111. Johannesib koĩrsĩrsũb nĩpũ inukajuĩt-some. Okauzeĩnak Bibelimit pĩrsok kabluĩnũ okauzeenne aglek-simaggalloak B. S. Ingemannĩt mãnale Kaladlin okauzeennũt nuktersĩmarsok P. Kraghĩt Øsbymĩt pellersertænnĩt. Haderslev 1874. p. 7-8. 112. Ingemann 1874 op. cit. p. 8. 113. Kragh op. cit. I p. 77. 114. Kragh op. cit. I p. 90. 115. Kragh op. cit. I p. 79. 116. Kragh op. cit. I p. 89. 117. Kragh op. cit. I p. 95. 118. Kragh op. cit. I p. 82. 119. Kragh op. cit. I p. 85. 120. Kragh op. cit. I p. 87. 121. Kragh op. cit. I p. 130. 122. Kragh op. cit. I p. 307-308. 123. Kragh op. cit. I p. 121. 124. Kragh op. cit. I p. 168. 125. Kragh op. cit. I p. 188. 126. Kragh op. cit. II p. 272. 127. Kragh op. cit. II p. 323. 128. Kajakmænd. Fortæl-

linger af grønlandske Sælhundefangere oversatte og udgivne af Signe Rink. Odense 1896. p. IX-X. Oberon var oprindelig oversat af købmand Joh. Chr. Mørch, men Kragh havde senere forbedret dennes oversættelse. Kragh op. cit. I p. 105. 129. Henry Rink: Danish Greenland. Its People and Its Products. London 1877. p. 213. 130. Rink 1866 op. cit. p. 8. 131. Kragh op. cit. II p. 363. 132. Schultz-Lorentzen: Den Grønlandske Salmebog. Meddelelser om Den Grønlandske Kirkesag nr. 15. København 1910. p. 1-4. 133. Joko Knudsen: Vore Bøger paa Grønlandsk - Kalåtdlisut atuagautivut. Kalåtdlit. Udgivet af og Medlemsblad for Grønlænderforeningen Kalåtdlit. Nr. 6. 1944. København 1944. p. 5. 134. tugsĩutĩt ilagĩt Kalåtdlit nĩlagiane igdlunilo atugagssait. Nũngme 1952. 135. erĩnarssũtĩt. Nũngme 1952. 136. Jeg skylder lektor, provst Aage Bugge hjertelig tak for disse oplysninger.